

ta quæ-
dam.

dicitur factus ad imaginem & similitudinem Dei: non enim aliter incommutabilem veritatem posset mente conspiciere. Alia verò ita sunt per ipsam facta, ut non sint ad ipsam. Et ideo rationalis anima si Creatori suo seruiat, à quo facta est, per quem facta est, & ad quem facta est, cuncta ei cetera seruiunt: & vita ultima, quæ tam vicina illi est, & est ad adiutorium ejus, per quod imperat corpori; & ipsum corpus, extrema natura & essentia, cui omni modo cedenti ad arbitrium dominabitur, nullam de illo sentiens molestiam; quia jam non ex illo, nec per illud quæret beatitudinem, sed ex Deo per se ipsam percipiet. Reformatum ergo corpus ac sanctificatum, sine detrimento corruptionis, & sine onere difficultatis administrabit. *In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli in cælis. Esca verò ventri, & venter escis. Deus autem & hunc & illas destruet; quoniam non est regnum Dei esca & potus, sed justitia, & pax, & gaudium.*

Matt. 22.
30.
I. Cor. 6. 13.
Rom. 14. 17.

CAPUT
XLV.
Voluptatis
imbecillitas
protrudit nos ad
sublimiora.

83. QUAPROPTER etiam in ista corporis voluptate invenimus unde commoneamur eam contemnere; non quia malum est natura corporis, sed quia in extremi boni dilectione turpiter volutatur, cui primis inherere fruique concessum est. Cum trahitur auriga, & suæ temeritatis dat pœnas, quidquid illud est, quod utebatur, accusat; sed imploret auxilium, jubet Dominus rerum, obsistatur equis, alia jam spectacula de illius præcipitatione facientibus, & nisi subveniatur de morte facturis, restituatur in locum, super rotas collocetur, habenarum jura reddantur, regat cautius obtemperantes & edomitas bestias: tunc sentiet quam bene currus, & tota illa junctio fabri-

ca-

cata sit, quæ ruina ejus, & ipsum affligebat, & cursum decentissimæ moderationis amiserat: quia & huic corpori imbecillitatem peperit animæ malæ utentis aviditas in paradiso, usurpans vetitum cibum contra medici disciplinam, qua sempiterna continetur salus.

84. Si ergo in ista ipsa visibilis carnis imbecillitate, ubi beata vita esse non potest, invenitur admonitio beatæ vitæ propter speciem de summo a usque ad ima venientem: quanto magis in appetitione nobilitatis & excellentiæ, & in omni superbia vanaque pompa hujus mundi. Quid enim aliud in ea homo appetit, nisi solus esse, si fieri possit, cui cuncta subjecta sint, perversa scilicet imitatione omnipotentis Dei? Quem si subditus imitaretur, secundum præcepta ejus vivendo, per eum haberet subdita cetera, nec ad tantam deformitatem veniret, ut bestiolarum timeret, qui vult hominibus imperare. Habet ergo & superbia quemdam appetitum unitatis & omnipotentis: sed in rerum temporalium principatu, quæ omnia transeunt tamquam umbra.

85. Invicti esse volumus, & rectè; habet enim hoc animi nostri natura post Deum, à quo ad ejus imaginem factus est: sed ejus præcepta erant servanda, quibus servatis nemo nos vinceret. Nunc verò dum ipsa, cuius verbis turpiter consensimus, domatur dolore pariendi, & nos in terra laboramus, & cum magno dedecore superamur ab omnibus, quæ nos commovere ac perturbare potuerint. Itaque nolumus ab hominibus vinci, & iram non possumus vincere. Qua turpitudine quid

ex-

a Editi, de summo bono usque &c. At abest, bono, à MSS.

Nunc de
superbiæ
vicio usque
ad cap. 49.
quomodo
per hoc ad-
monemur
ad amplec-
tendam
virtutem.

exsecrabilius dici potest? Fatemur hominem hoc esse quod nos sumus, qui tamen etsi habeat vitia, non est tamen ipse vitium. Quanto igitur honestius homo nos vincit, quam vitium? Quis autem dubitet immane vitium esse invidentiam, qua necesse est torqueatur & subjiciatur, qui non vult in rebus temporalibus vinci? Melius est ergo ut homo nos vincat, quam invidentia, vel quodlibet aliud vitium.

CAPUT
XLVI.
Invictus
qui id solum amat
quod amant eripi
non potest,
id est, Deum
ex toto corde, &
proximum
sicut se ipsum.

86. SED nec ab homine vinci potest, qui vitia sua vicerit. Non enim vincitur, nisi cui eripitur ab adversario quod amat. Qui ergo amat id solum, quod amanti eripi non potest, ille indubitanter invictus est, nec ulla cruciatur invidia. Id enim diligit, ad quod diligendum & percipiendum quanto plures venerint, tanto eis uberius gratulatur. Diligit enim Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente; & diligit proximum tamquam se ipsum. Non ergo illi invidet, ut sit quod ipse est; imò adjuvat etiam quantum potest. Nec potest amittere proximum, quem diligit tamquam se ipsum; quia neque in se ipso ea diligit, quæ oculis subjacent, aut ullis aliis corporis sensibus. Ergo apud se ipsum habet quem diligit tamquam se ipsum.

Tob. 4. 16. 87. EA autem est regula dilectionis, ut quæ sibi vult bona provenire, & illi velit; & quæ accidere sibi mala non vult, & illi nolit: hanc voluntatem erga omnes homines servat. Nam ERGA NEMINEM operandum est malum. Et *dilectio proximi malum non operatur*. Diligamus ergo, ut præceptum est, etiam inimicos nostros, si verè invicti esse volumus. Non enim per se ipsum quisquam hominum invictus est, sed per illam incommutabilem legem, cui quicumque serviunt, soli sunt li-

Rom. 13.
10.
Matth. 5.
44.

be-

beri. Sic enim eis quod diligunt auferri non potest: quæ res una invictos facit & perfectos viros. Nam si vel ipsum hominem homo dilexerit, non tamquam se ipsum, sed tamquam jumentum, aut balneas, aut aviculam pictam vel garrulam, id est, ut ex eo aliquid temporalis voluptatis aut commodi capiat, serviat necesse est, non homini, sed, quod est turpius, tam foedo & DETESTABILI VITIO, quo non amat hominem sicut homo amandus est. Quo vitio dominante, usque ad extremam vitam, vel potius mortem perducitur.

88. Sed nec sic quidem ab homine homo diligendus est, ut diliguntur carnales fratres, vel filii, vel conjuges, vel quique cognati, vel affines aut cives. Nam & dilectio ista temporalis est. Non enim ulla tales necessitudines haberemus, quæ nascendo & moriendo contingunt, si natura nostra in præceptis, & imagine Dei manens, in istam corruptionem non relegaretur. Itaque ad pristinam perfectamque naturam nos ipsa veritas vocans, præcipit, ut carnali consuetudini resistamus; docens neminem aptum esse regno Dei, qui non istas carnales necessitudines oderit. Neque hoc cuiquam inhumanum videri debet. Magis enim est inhumanum, non amare in homine quod homo est, sed amare quod a filius est:

1. Petr. c.
13. num. 8.

Luc. 9. 60.
62. & 14.
26.

hoc

a Lov. & Arn. quod vilis est. At Bad. Er. & MSS. magno consensu habent, quod filius est, quæ lectio magis probatur, quia subjicit Augustinus, *amare hoc, esse amare illud quod ad se pertinet*: utiturque simili modo loquendi in lib. 1. de Sermone Dom. in monte, ubi rursus de necessitudinum ejusmodi temporalium odio disserens, postquam explicuit quodnam amoris odique genus uxori vir impendere debeat, *hoc est*, inquit, *diligere in ea*

hoc est enim non in eo amare illud quod ad Deum pertinet, sed amare illud quod ad se pertinet. Quid ergo mirum si ad regnum non pervenit, qui non communem, sed privatam rem diligit? Imò utrumque, ait quispiam: imò illud unum, dicit Deus. Dicit enim verissimè Veritas: *Nemo potest duobus Dominis servire.* Nemo enim potest perfectè diligere quò vocamur, nisi oderit unde revocamur. Vocamur autem ad perfectam naturam humanam, qualem ante peccatum nostrum Deus fecit: revocamur autem ab ejus dilectione, quam peccando meruimus. Quare oderimus oportet, unde ut liberemur optamus.

89. Oderimus ergo temporales necessitudines, si aternitatis caritate flagramus. Diligat homo proximum tamquam se ipsum. Certè enim sibi ipsi nemo est pater, aut filius, aut affinis, aut aliquid hujusmodi, sed tantum homo. Qui ergo diligit aliquem tamquam se ipsum, hoc in eo debet diligere, quod sibi ipse est. Corpora verò non sunt quod nos sumus. Non ergo in homine corpus est expectandum, aut desiderandum. Valet enim ad hoc etiam quod præceptum est: *Ne concupiscas rem proximi tui.* Quapropter quisquis in proximo aliud diligit, quam sibi ipse est, non eum diligit tamquam se ipsum. Ipsa igitur natura humana sine carnali conditione diligenda est, sive sit perficienda sive perfecta. Omnes sub uno Deo patre cognati sunt, qui eum di-

ea quod homo est, odisse quod uxor est; tum addit, hoc & de patre, & de matre, & ceteris vinculis carnis intelligendum esse, ut in eis oderimus quod genus humanum nascendo & moriendo sortitum est; diligamus autem quod nobiscum potest ad illa regna perducì, ubi nemo dicit, Pater meus, sed omnes omnino unì Deo. Pater noster.

Matt. 6.
24.

Exod. 20.
17.

ligunt, & faciunt voluntatem ipsius. Et invicem sibi sunt, & patres cum sibi consulunt, & filii cum sibi obtemperant, & fratres maxime, quia eos unus pater testamento suo ad unam hereditatem vocat.

90. QUAPROPTER cur iste non invictus sit hominem diligendo, cum in eo nihil præter hominem diligit, id est, creaturam Dei ad ejus imaginem factam, nec ei possit deesse perfecta natura quam diligit, cum ipse perfectus est? Sicut enim, verbi gratia, si quisquam diligit bene cantantem, bene cantantem, sed tantum bene cantantem quemlibet, cum sit cantator ipse perfectus, ita vult omnes tales esse, ut tamen ei non desit quod diligit; quia ipse bene cantat. Nam si cuiquam invidet bene cantanti, non jam illud diligit, sed aut laudem, aut aliquid aliud, quò bene cantando vult pervenire; & potest ei minui vel auferri, si & alius bene cantaverit. Qui ergo invidet bene cantanti, non amat bene cantantem: sed rursus qui eo indiget, non bene cantat. Quod multò accommodatius de bene vivente dici potest, quia invidere nulli potest: quò enim perveniunt bene viventes, tantumdem est omnibus, nec minus fit cum plures habuerint. Et potest esse tempus, quò bonus cantator cantare non decenter queat, & indigeat voce alterius, qua sibi exhibeatur, quod diligit; tamquam si alicubi conviveretur, ubi eum cantare turpe sit, sed deceat audire cantantem: bene autem vivere semper decet. Quare quisquis hoc & diligit & facit, non solum non invidet imitantibus, sed & his se præbet libentissimè atque humanissimè quantum potest; nec tamen eis indiget. Nam quod in illis diligit, in se ipso habet torum atque per-

CAPUT
XLVII.
Vera proximi dilectio, quam qui impendit invictus est.

perfectum. Ita cum diligit proximum tamquam se ipsum, non invidet ei, quia nec sibi ipsi: præstat ei quod potest, quia & sibi ipsi: non eo indiget, quia nec se ipso: tantum Deo indiget, cui adhærendo beatus est. Nemo autem illi eripit Deum. Ille ergo verissimè atque certissimè invictus homo est, qui cohæret Deo, non ut ab eo aliquid boni extra mereatur, sed cui nihil aliud, quam ipsum hærerè Deo, bonum est.

91. Hic vir quamdiu est in hac vita, utitur amico ad rependendam gratiam, utitur inimico ad patientiam, utitur quibus potest ad beneficentiam, utitur omnibus ad benevolentiam. Et quamquam temporalia non diligit, ipse rectè utitur temporalibus, & pro eorum sorte hominibus consulit, si æqualiter non potest omnibus. Quare si aliquem familiarium suorum promptius quam quemlibet alloquitur, non eum magis diligit, sed ad eum habet majorem fiduciam, & apertiore temporis januam. Tractat enim tempori dedito tanto melius, quanto minus ipse obligatus est temporis. Cum itaque omnibus, quos pariter diligit, prodesse non possit, nisi conjunctioribus prodesse malit, injustus est. Animi autem conjunctio major est, quam locorum aut temporum, quibus in hoc corpore a gignimur; sed ea maxima est, quæ omnibus prævalet. Non ergo iste affligitur morte cujusquam, quoniam qui toto animo Deum diligit, novit nec sibi perire quod Deo non perit. Deus autem dominus est & vivorum & mortuorum. Non cujusquam miseria miser est, quia nec cujusquam

^a Lov. & Arn. junguntur. Bad. & Er. jungimur. At MSS. undecim, gignimur

quam a justitia justus est. Et ut nemo illi justitiam & Deum, sic nemo aufert beatitudinem. Et si aliquando fortè alicujus periculo, vel errore, vel dolore commovetur; usque ad illius auxilium, aut correctionem, aut consolationem, non usque ad suam subversionem valere patitur.

92. In omnibus autem officiosis laboribus, futura quietis certa expectatione, non frangitur. Quid enim ei nocebit, qui bene uti etiam inimico potest? Ejus enim præsidio atque munimento inimicitias non pertimescit, cujus præcepto & dono diligit inimicos. Huic viro in tribulationibus parum est non contristari, nisi etiam gaudeat, sciens quod *tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit. Quoniam caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Quis huic nocebit? Quis hunc subjugabit? **HOMO QUI PROSPERIS** rebus proficit, asperis quid profecerit discit. Cum enim mutabilium bonorum adest copia, non eis confidit: sed cum subtrahuntur, agnoscit utrum eum non ceperint. Quia plerumque cum adsunt nobis, putamus quod non ea diligamus: sed cum abesse ceperint, invenimus qui simus. **HOC ENIM** sine amore nostro aderat, quod sine dolore discedit. Videtur ergo vincere, cum vincatur, qui superando ad id pervenit; quod cum dolore amissurus est: & vincit, cum vinci videatur, quisquis cedendo ad id pervenit, quod non amittit invitus.

Rom. 5. 3.

93. **QUEM** ergo delectat libertas, ab

amō-

^a MSS. septem, nec cujusquam injustitia fit injustus.

CAPUT
XLVIII.
Quæ sit
perfecta
iustitia.

amore mutabilium rerum liber esse appetat; & quem regnare delectat, uni omnium regnatori Deo subditus hæreat, plus eum diligendo quam se ipsum. ET HÆC EST perfecta iustitia, qua potius potiora, & minus minora diligimus. Sapientem animam atque perfectam talem diligit, qualem illam videt; stultam non talem, sed quia esse perfecta & sapiens potest: quia nec se ipsum debet stultum diligere. Nam qui se diligit stultum, non proficiet ad sapientiam; nec fiet quisquis qualis cupit esse, nisi se oderit qualis est. Sed donec ad sapientiam perfectionemque veniatur, eo animo ferat stultitiam proximi, quo suam ferret, si stultus esset, & amaret sapientiam. Quapropter si & ipsa superbia veræ libertatis, & veri regni umbra est, etiam per ipsam nos commemorat divina providentia, quid significemus vitiosi, & quò debeamus redire correcti.

CAPUT
XLIX.
De curiositate deinceps, ut hoc vitio admoneamur ad contemplandam veritatem.

94. JAM verò cuncta spectacula, & omnis illa quæ appellatur curiositas, quid aliud quærit quam de rerum cognitione lætitiæ? Quid ergo admirabilius, quid speciosius ipsa veritate, ad quam omnis spectator pervenire se cupere confitetur, cum vehementer ne fallatur invigilat, & inde se jactat, si quid acutiùs ceteris & vivaciùs in spectando cognoscat & judicet? Ipsum denique præstigiatorum, nihil aliud quam fallaciam profitentem, diligenter intuentur, & cautissimè observant; & si eluduntur, quia sua non possunt, illius delectantur scientia qui eos eludit. Nam si & ille nesciret quibus caussis fallantur intuentes, vel nescire crederetur, pariter erranti nullus plauderet. Si quis autem de populo unus eum deprehenderit, majorem illo laudem se mereri putat, non ob aliud, nisi quia decipi falli-

lique non potuit. Si autem multis apertus sit, non ille laudatur; sed irridentur ceteri, qui talia deprehendere nequeunt. Ita omnis palma cognitioni datur, & artificio, & comprehensioni veritatis: ad quam nullo modo perveniunt, qui foris eam quærunt.

95. Itaque in tantas nugas & turpitudines mersi sumus, ut cum interrogati quid sit melius, verum an falsum, ore uno respondeamus, verum esse melius; joci & ludis tamen, ubi nos utique non vera, sed ficta delectant, multo propensius quam præceptis ipsius veritatis hæreamus. Ita nostro judicio & ore punimur, aliud ratione approbantes, aliud vanitate sectantes. Tandiu autem est ludicrum & jocularè aliquid, quamdiu novimus in cujus veri comparatione rideatur. Sed diligendo talia excidimus à vero, & non jam invenimus quarum rerum imitamenta sint, quibus tamquam primis pulchris inhiamus, & ab eis recedentes amplexamur nostra phantasmata. Nam redeuntibus nobis ad investigandam veritatem, ipsa in itinere occurrunt, & nos transire non sinunt, nullis viribus, sed magnis insidiis latrocinantia, non intelligentibus quam latè pateat quod dictum est: *Cavete à simulacris.*

96. Itaque alii per innumerabiles mundos vaga cogitatione volutari sunt. Alii Deum esse non posse, nisi corpus igneum putaverunt. Alii candorem lucis immensæ per infinita spatia usquequaque porrectum, ex una tamen parte quasi nigro quodam cuneo fissum, duo adversa regna opinantes, & talia rebus constituentibus principia, cum suis phantasmatis fabulati sunt. Quos si jurare cogam, utrum hæc vera esse sciant, fortasse non audeant, sed vicissim dicant: Tu igitur ostende, quid verum

I. Joan. 2.
21.

sit. Quibus si nihil respondeam, nisi ut illam lucem quærant, qua eis apparet, & certum est, aliud esse credere, aliud intelligere; jurarent & ipsi, nec oculis videri posse istam lucem, nec cum aliqua locorum vastitate cogitari, & nusquam non præstò esse quærentibus, & nihil ea certius atque serenius inveniri.

97. Quæ rursus omnia, quæ de hac luce mentis nunc à me dicta sunt, nulla alia quàm eadem luce manifesta sunt. Per hanc enim intelligo vera esse quæ dicta sunt, & hæc me intelligere per hanc rursus intelligo. Et hoc rursus & rursus, cum quisque se aliquid intelligere intelligit, & idipsum rursus intelligit, in infinitum pergere intelligo, & nulla hîc esse spatia cujusquam tumoris aut volubilitatis intelligo: intelligo etiam non me posse intelligere, nisi vivam, & me vivaciorem intelligendo fieri, certius intelligo. Æterna enim vita vitam temporalem vivacitate ipsa superat: nec quid sit æternitas, nisi intelligendo conspicio. Mentis quippe ad aspectu omnem mutabilitatem ab æternitate sejungo, & in ipsa æternitate nulla spatia temporis cerno; quia spatia temporis præteritis & futuris rerum motibus constant. NIHIL autem præterit in æterno, & nihil futurum est: quia & quod præterit, esse desinit, & quod futurum est, nondum esse cepit. Æternitas autem tantummodo est, nec fuit quasi jam non sit, nec erit quasi adhuc non sit. Quare sola ipsa verissimè dicere potuit humanæ menti: *Ego sum qui sum*; & de illa verissimè dici potuit: *Misit me, qui est.*

Exod. 3.
14.
CAP. L.
Scriptura-
rum & in-
terpreta-
tionum ra-
tio.

98. CUI si nondum possumus inhærere, objurgemus saltem nostra phantasmata, & tam nugatorios & deceptorios ludos de spectaculo mentis ejiciamus. Utamur gradibus, quos

no-

nobis divina providentia fabricare dignata est. Cum enim figmentis ludicris nimium delectati evanesceremus in cogitationibus nostris, & totam vitam in quædam vana somnia verteremus^a, rationali creatura serviente legibus suis, per sonos, ac litteras, ignem, fumum, nubem, columnam, quasi quædam verba visibilia, cum infantia nostra parabolis ac similitudinibus quodammodo ludere, & interiores oculos nostros luto hujuscemodi curare non aspernata est ineffabilis misericordia Dei.

99. Distinguamus ergo, quam fidem debeamus historiæ, quam fidem debeamus intelligentiæ; quid mandemus memoriæ, verum esse nescientes, sed credentes tamen. Et ubi sit verum, quod non venit & transit, sed semper eodem modo manet. Qui sit modus interpretandæ allegoriæ, quæ per sapientiam dicta creditur in Spiritu sancto: utrùm à visibilibus antiquioribus ad visibilia recentiora eam perducere sufficiat; an usque ad animæ affectiones atque naturam, an usque ad incommutabilem æternitatem: an aliæ significant gesta visibilia, aliæ motus animorum, aliæ legem æternitatis; an aliquæ inveniantur, in quibus hæc omnia vestiganda sint. Et quæ sit stabilis fides, sive historica & temporalis, sive spiritalis & æterna, ad quam omnis interpretatio auctoritatis dirigenda sit. Et quid pro-

v 2

sit

^a Erudito viro visum erat legendum esse, *irrationalis*; sed MSS. omnes & editi ferunt, *rationali creatura*, quibus verbis, nisi fallimur, intelligendi veniunt Angeli, uti infra n. 99. in fine, & in lib. 3. de libero arbitrio, c. 10. n. 30. Quippe Deus per Angelos loquebatur antiquis Patribus, eorumque ministerio exhibebat sonos, litteras, ignem, fumum, nubem, columnam, & similia portenta, quæ in sacra historia narrantur. Sic autem prosequuntur MSS. plerique, *serviente de legibus suis*, &c.

Allegoria
quadru-
plex.

sit ad intelligenda, & obtinenda æterna, ubi finis est omnium bonarum actionum, fides rerum temporalium. Et quid intersit inter allegoriam historiæ, & allegoriam facti, & allegoriam sermonis, & allegoriam sacramenti. Et quomodo ipsa locutio divinarum scripturarum secundum cujusque linguæ proprietatem accipienda sit. Habet enim omnis lingua sua quædam propria genera locutionum, quæ cum in aliam linguam transferuntur, videntur absurda. Quid prosit tanta loquendi humilitas, ut non solum ira Dei, & tristitia, & à somno expergefactio, & memoria, & oblivio, & alia nonnulla quæ in bonos homines cadere possunt; sed etiam poenitentia, zeli, crapulæ nomina, & alia hujusmodi in sacris libris inveniantur. Et utrum oculi Dei, & manus, & pedes, & alia hujus generis membra, quæ in Scripturis nominantur, ad visibilem formam humani corporis referenda sint; an ad significationes intelligibilium & spiritualium potentiarum, sicut galea, & scutum, & gladius, & cingulum, & cetera talia. Et quod maxime querendum est, quid prosit generi humano, quod sic nobiscum per rationalem, & genitalem, & corporalem creaturam sibi servientem, divina providentia locuta est. Quo uno

* Manichæorum in vetus Testamentum. cognitio, omnis ab animis protervitas * puerilis excluditur, & introducitur sacrosancta Religio.

CAP. LI. Scripturarum perscrutatio in curiositatis medelam.

Sap. 8. 1.

100. OMISSIS igitur & repudiatis nugis theatricis & poetis, divinarum Scripturarum consideratione & tractatione pascamus animum atque potemus, vanæ curiositatis fame ac siti fessum & æstuantem, & inanibus phantasmatis tamquam pictis epulis, frustra refici satiarique cupientem: hoc verè liberali, & ingenio ludo salubriter erudiamur. Si nos mi-

12-

racula spectaculorum, & pulchritudo delectant, illam desideremus videre Sapientiam, quæ pertendit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter. Quid enim mirabilius vi incorporea, mundum corporeum fabricante & administrante? Aut quid pulchrius ordinante & ornante?

Sap. 8. 1.

101. SI autem omnes fatentur per corpus ista sentiri, & animum meliorem esse quam corpus, nihilne per se animus ipse conspiciet; aut quod conspiciet potest esse, nisi multò excellentius longèque præstantius? Imò vero à commemorati ab iis quæ judicamus, intueri quid sit secundum quod judicamus, & ab operibus artium conversi ad legem artium, eam speciem mente contuebimur, cujus comparatione foeda sunt, quæ ipsius benignitate sunt pulchra. *Invisibilia enim Dei à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, & sempiterna ejus virtus & divinitas.* Hæc est à temporalibus ad æterna regressio, & ex vita veteris hominis in novum hominem reformatio. Quid est autem unde homo commemorari non possit ad virtutes capessendas, quando de ipsis vitiis potest? Quid enim appetit curiositas, nisi cognitionem, quæ certa esse non potest, nisi rerum æternarum, & eodem modo se semper habentium? Quid appetit superbia nisi potentiam, quæ refertur ad agendi facilitatem, quam non invenit anima perfecta nisi Deo subdita, & ad ejus regnum summa caritate conversa? Quid appetit voluptas corporis, ni-

CAPUT LII. Et curiositas & alia vitia sunt occasio ad virtutem.

Rom. I. 20.

v 3

si

* a MSS. duo, *commoniti*, alii omnes, *commemorati*; & paulò infra habent, *commemorari*: hoc verbo frequens utitur Augustinus pro *commoneri*, quod hic in editis fuerat substitutum.

si quietem, quæ non est nisi ubi nulla est indigentia, & nulla corruptio? Cavendi sunt ergo inferiores inferi, id est, post hanc vitam poenæ graviores, ubi nulla potest esse commemoratio veritatis, quia nulla ratiocinatio: ideo nulla ratiocinatio, quia non eam perfundit lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Quare festinemus, & ambulemus, cum dies præsto est, ne nos tenebræ comprehendant. Festinemus à secunda morte liberari, ubi nemo est qui memor Dei sit, & ab inferno, ubi nemo confitebitur Deo.

CAPUT
LIII.
Stulti stultorum ac sapientum diversi.

102. SED miseri homines, quibus cognita vilescunt, & novitatibus gaudent, libentius discunt quàm norunt, cum cognitio sit finis discendi. Et quibus vilis est facilitas actionis, libentius certant quàm vincunt, cum victoria sit finis certandi. Et quibus vilis est corporis salus, malunt vesci quàm satiari, & malunt frui genitalibus membris quàm nullam talem commotionem pati: inveniuntur etiam qui malunt dormire quàm non dormire; cum omnis illius voluptatis sit finis, non esurire ac sitire, & non desiderare concubitum, & non esse corpore fatigato.

103. Quare qui fines ipsos desiderant, priùs curiositate carent, cognoscentes eam esse certam cognitionem, quæ intus est, & ea perfruentes, quantum in hac vita queunt. Deinde accipiunt actionis facilitatem perveraciam posita, scientes majorem esse facilioremque victoriam, non resistere animositati cujusquam: & hoc, quantum in hac vita queunt, sentiunt. Postremò etiam quietem corporis, abstinendo ab iis rebus sine quibus agi hæc vita potest: ita gustant quàm suavis est Dominus, nec erit du-

dubium quid post hanc vitam futurum sit, & perfectionis suæ fide, spe, caritate nutriuntur. Post hanc autem vitam & cognitio perficietur, quia ex parte nunc scimus; cum autem venerit quod perfectum est, non erit ex parte, & pax omnis aderit. Nunc enim alia lex in membris meis repugnat legi mentis meæ; sed liberabit nos de corpore mortis hujus gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum; quia ex magna parte concordamus cum adversario, dum cum illo sumus in via: & tota sanitas, & nulla indigentia, & nulla fatigatio aderit corpori; quia corruptibile hoc, tempore atque ordine suo, quo resurrectio carnis futura est, induetur incorruptione. Non mirum autem, si hoc dabitur iis, qui in cognitione solam veritatem amant, & in actione solam pacem, & in corpore solam sanitatem. Hoc enim in eis perficietur post hanc vitam, quod in hac vita plus diligunt.

104. QUI ergo male utuntur tanto mentis bono, ut extra eam visibilia magis appetant, quibus ad a conspicienda & diligenda intelligibilia commemorari debuerunt, dabuntur eis exteriores tenebræ. Harum quippe initium est carnis prudentia, & sensuum corporeorum inbecillitas. Et qui certaminibus delectantur, alienabuntur à pace, & summis difficultatibus implicabuntur. Initium enim summæ difficultatis est bellum atque contentio. Et hoc significare arbitror, quod ligantur ei manus & pedes, id est, facilitas omnis auferatur operandi. Et qui sitire & esurire volunt, & in libidinem ardescere & defatigari, ut libenter edant, & bibant, & concumbant, & dormi-

V 4

mi-

a Ita MSS. At excusi habent, ad concupiscenda.

CAPUT
LIV.
Supplicia damnatorum quam habeant rationem ad eorum vitia.

Matt. 22.
13.

miant, amant indigentiam, quod est initium summorum dolorum. Perficietur ergo in eis quod amant, ut a ibi sint ubi eis sit ploratus & stridor dentium.

105. Plures enim sunt qui hæc omnia simul vitia diligunt, & quorum vita est spectare, contendere, manducare, bibere, concumbere, dormire; & in cogitatione sua nihil aliud quam phantasmata, quæ de tali vita colligunt, amplexari; & ex eorum fallacia, superstitionis vel impietatis regulas figere, quibus decipiuntur, & quibus inhaerent, etiam si ab illecebris carnis se abstinere conentur. Quia non bene utuntur talento sibi commiso, id est, mentis acie, qua videntur omnes, qui docti, aut urbani, aut faceti nominantur, excellere; sed habent eam in sudario ligatam, aut in terra obrutam, id est, delicatis & superfluis rebus, aut terrenis cupiditatibus involutam & oppressam: ligabuntur ergo his manibus & pedes, & mittentur in tenebras exteriores, ibi erit ploratus & stridor dentium. Non quia ipsa dilexerunt (quis enim hæc diligit!) sed quia illa quæ dilexerunt, initia sunt istorum, & necessario dilectores suos ad ista perducunt. Qui enim magis amant ire, quam redire, aut pervenire, in longinquiora mittendi sunt; quoniam caro sunt, & spiritus ambulans, & non revertens.

106. Qui verò bene utitur, vel ipsis quinque sensibus corporis ad credenda & prædicanda opera Dei, & nutriendam caritatem ipsius, vel actione vel cognitione ad pacificandam naturam suam, & cognoscendum Deum, intrat in gaudium Domini sui. Propterea talen-

a In MSS. plerisque, ut eis ibi sit ploratus, &c.

lentum quod malè utenti auferitur, illi datur qui talentis quinque bene usus est: non quia transferri potest acumen intelligentiæ, sed ita significatum est, posse hoc amittere negligentes & impios ingeniosos, & ad eam pervenire diligentes & pios, quamvis ingenio tardiores. Non enim datum est illud talentum ei, qui acceperat duo; habet enim & hoc, qui jam in actione & cognitione bene vivit; sed ei qui acceperat quinque. Nondum enim habet ad æterna contemplanda idoneam mentis aciem, qui visibilibus tantum, id est, temporalibus credit: sed habere potest, qui horum omnium sensibilium Deum artificem laudat, & eum persuadet fide, & expectat spe, & quarrit caritate.

107. QUÆ cum ita sint, hortor vos, homines carissimi & proximi mei, meque ipsum hortor vobiscum, ut ad id quod nos per Sapientiam suam Deus hortatur, quanta possumus celeritate curramus. Non diligamus mundum, quoniam omnia quæ in mundo sunt, concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum est, & ambitio sæculi. Non diligamus per carnis voluptatem corrumpere atque corrumpi, ne ad miserabiliorem corruptionem dolorum tormentorumque veniamus. Non diligamus certamina, ne Angelis qui talibus gaudent in potestatem demur humiliandi, vincendi, verberandi. Non diligamus visibilia spectacula, ne ab ipsa veritate aberrando, & amando umbras, in tenebras projiciamur.

108. Non sit nobis Religio in phantasmatis nostris. Melius est enim qualecumque verum, quam omne quiddid pro arbitrio fingi potest: & tamen animam ipsam, quamvis anima vera sit, cum falsa imaginatur, colere non

CAPUT
LV.
Epilogus
exhortans
ad veram
religionem.

Qualis erat
manichæorum
religio.